

Riktlinjer för entréer till Sveriges nationalparker

RAPPORT 5633 • APRIL 2007

Riktlinjer för entréer till Sveriges nationalparker

Beställningar

Ordertel: 08-505 933 40
Orderfax: 08-505 933 99
E-post: natur@cm.se
Postadress: CM-Gruppen, Box 110 93 , 161 11 Bromma
Internet: www.naturvardsverket.se/bokhandeln

Naturvårdsverket

Tel: 08-698 10 00, fax: 08-20 29 25
E-post: natur@naturvardsverket.se
Postadress: Naturvårdsverket, SE-106 48 Stockholm
Internet: www.naturvardsverket.se

ISBN 91-620-5633-6.pdf
ISSN 0282-7298
Elektronisk publikation

© Naturvårdsverket 2007

Produktion

Foton: Bilderberg – Ina Agency, 1öv. Luc Pages, 1h, 17, 20, 25ö.
Lars Wallsten, 1nv, 24, 25n 29n, 31. Tor Lundberg/N, 6.
Jan-Peter Lahall, 9. Klas Rune/N, 10, 27ö. Per-Olov Eriksson/N, 13.
Torbjörn Lilja/N, 19. Mikael Olsson, 27n. Jonas Lundin 29ö.

Layout: IdéoLuck AB (#60903)
Tryck: CM Digitaltryck AB, Bromma

Förord

Nationalparkerna utgör en viktig del i den svenska naturvården. De representerar de mest skyddsvärda landskapstyper som finns i landet. Nationalparkernas roll som flaggskepp för all skyddad natur är viktig att tydliggöra. Friluftslivet är en central del av nationalparkernas syfte, de ska erbjuda möjligheter till rekreation och upplevelser.

För friluftslivet är det av grundläggande betydelse att det finns fungerande entréer till nationalparkerna, d v s. platser dit man hittar lätt och som utgör utgångspunkten för besöket. Upplevelsen av ett område påverkas starkt av det första intrycket som fås vid ankomsten. En väl utformad entré lyckas ge positiva förväntningar och ökar utbytet av besöket.

I regeringens naturvårdsskrivelse ”En samlad naturvårdspolitik” (2001/02:173) betonas vikten av att områden för friluftsliv har en god mottagningsapparat. Nationalparkerna ska självklart ta emot besökare på bästa sätt. Naturvårdsverket har i programmet *Värna -Vårda - Visa* betonat vikten av att skapa bra entréer för nationalparkerna. Riktlinjerna är ett första steg i detta arbete. Utifrån riktlinjerna kommer entréerna att rustas successivt och vara färdigställda 2015.

Riktlinjerna anger principer för hur entréer till nationalparker bör utformas och fungera samt hur befintliga entréer kan inventeras och analyseras.

Riktlinjerna vänder sig i första hand till de som kommer att delta i planering och förvaltning av entréer till Sveriges nationalparker. Det kan gälla tjänstemän i offentlig förvaltning likväl som anlitade konsulter. Förhoppningen är att de även ska väcka intresse hos alla som använder våra nationalparker

Naturvårdsverkets förhoppning är att riktlinjerna ska inspirera och skapa engagemang för att göra bra entréer och att detta ska leda till positiva upplevelser för besökare i våra nationalparker.

Naturvårdsverket, april 2007.

Björn Risinger

Direktör, Naturresursavdelningen

Innehållsförteckning

FÖRORD	3
SAMMANFATTNING	6
SUMMARY	8
RIKTLINJER FÖR ENTRÉER TILL SVERIGES NATIONALPARKER	10
Inledning	10
Syfte	11
Målgrupp	11
Läsanvisning	13
Begrepp	14
Riktlinjer:	
1. Nationalparkernas gemensamma identitet.	16
2. Den enskilda nationalparkens karaktär.	18
3. Läget i landskapet	20
4. Organisation av entréplatsen	22
5. Arkitektur och gestaltning	26
6. Information	28
7. Övriga funktioner	30
Genomförande och förvaltning	32
Bilagor:	
1. Checklista för inventering, analys och program	34
2. Projektgenomförande	36
3. Beslut om riktlinjer för entréer till Sveriges nationalparker	39
LITTERATURLISTA	40

Sammanfattning

Riktlinjer för entréer till Sveriges nationalparker anger principer för hur entréer bör utformas för att fungera på bästa sätt. Väl fungerande entréer har stor betydelse för hur nationalparker upplevs och hur attraktiva de är för besökare.

Nationalparkernas gemensamma identitet

Ett syfte med gemensamma riktlinjer för entréplatserna till alla Sveriges nationalparker är att säkerställa en hög kvalitet på upplevelsen redan vid entrén och att stärka nationalparksidentiteten. Det ska med andra ord vid entréplatsen vara tydligt för besökaren att hon har kommit till en nationalpark.

Den enskilda nationalparkens karaktär

Alla nationalparker är olika. Det är viktigt att entréplatsen lyckas förmedla upplevelser av det som är nationalparkens unika karaktär. Det gäller framför allt att naturen i sig präglar upplevelsen på entréplatsen.

Läget i landskapet

Entréplatsens läge, dess placering i landskapet avgör vilken upplevelse av nationalparken besökaren kan få på väg till och vid nationalparksentrén. Samtidigt är läget avgörande för vilket intrång entréplatsen gör i nationalparken.

Organisation av entréplatsen

På den valda entréplatsen kan besökaren komma i kontakt med nationalparkens natur, men här ska också olika funktioner lösas: anläggningar för parkering, platser för informationsskyltar, lägen för eventuella byggnader etc. Hur detta organiseras påverkar hur besökaren rör sig på platsen och därmed upplevelsen av entréplatsen och nationalparken.

Arkitektur och gestaltning

Utformningen av det anlagda och byggda på entréplatsen spelar stor roll för upplevelsen av nationalparksentrén och därmed av nationalparken. Det gäller inte bara byggnader utan även markanläggningar och all utrustning som placeras på platsen: staket, räcken, sittplatser etc. På befintliga entréplatser kan frågan om god arkitektur även handla om att reducera, ta bort eller ersätta byggda delar.

Information

Informationsbehovet vid nationalparksentréer består dels av orienterande information för att vägleda besökare till och inom området (besökarens behov av att hitta till och i området), dels fördjupad information om själva nationalparken och dess natur- och kulturvärden, dvs det som ryms inom begreppet naturvägledning (information som syftar till att öka besökarens förståelse för en miljö och dess värden).

Övriga funktioner

Nationalparksentrén är den naturliga platsen för att erbjuda besökare service av olika slag. Graden av service behöver anpassas till besökarmängder och målgrupper och kan röra frågor om parkering, toaletter, samlingsplatser m.m.

Genomförande och förvaltning

En ny entré behandlas som ett tillägg i skötselplanen. Riktlinjerna ger ingen specifik lösning på hur den enskilda nationalparksentrén skall utformas i detalj. Detta måste ske i en normal gestaltungs- och byggprocess där riktlinjerna utgör ett underlag för utformningen av entréplatsen. Inventering, analys, program, förslagshandling, byggnation och förvaltning är olika delar i processen. Förvaltningsskedet är en viktig del att ta hänsyn till under hela processen för att möjliggöra ändamålsenlig förvaltning och underhåll av entréerna.

Ett projekt kan organiseras på olika sätt. Naturvårdsverket och Länsstyrelsen bör gemensamt komma fram till en ändamålsenlig organisation för respektive projekt.

Ett entréprojekt involverar Naturvårdsverket, länsstyrelsen, olika konsulter, kommuner, andra myndigheter och näringsliv i olika omfattning. Naturvårdsverket har det övergripande ansvaret för planering och samordning. Hela eller delar av detta arbete kan uppdras till förvaltaren.

Summary

Guidelines for entrances to Sweden's National Parks indicate how to design them for optimal functionality. A well-functioning entrance has great significance for visitors' experience of a park, including its level of attractiveness.

The national parks' common identity

One reason for designing the entrances to all of Sweden's national parks in accordance with a common set of guidelines is to ensure a high-quality experience from the very start of a visit. Another reason is to strengthen the profile of the national parks: From the appearance of any entrance, it should be clear to visitors that they have come to a national park.

The individual character of each national park

No two national parks are alike. It is important for entrances to convey the special character of each national park. It is especially important for each entrance to reflect the characteristic natural features of the park.

Landscape setting

The placement of the entrance within the landscape influences the sort of experience that visitors have when approaching and arriving at the entrance. Location is also decisive for the extent to which the entrance encroaches on the area of the national park.

Arrangement of components

The entrance is where visitors have their first experience of the national park's nature, but it also serves a number of other functions. There are parking facilities, information displays, potential building sites, etc. The manner in which all such components are arranged influences the movements of visitors, and thus their experience of the entrance and the park.

Architecture and design

The design of the buildings and other facilities at the entrance strongly influences visitors' experience of the entrance and the national park. This involves not only buildings, but also any facilities and equipment located at or near the entrance-fences, railings, benches, etc. Good architecture at existing entrances may involve removing or replacing structures.

Information

Information requirements at national park entrances include materials that guide visitors to and within the area, as well as more detailed information on the cultural heritage and natural values of the park. The purpose of such

information is to increase visitors' understanding of the park environment and its valuable features.

Additional functions

The entrance to a national park is the obvious place to offer various types of service to visitors. The level of service must correspond to the numbers and types of visitors, and may involve such matters as parking, toilet facilities, gathering places, etc.

Implementation and management

In a park management plan, a new entrance is treated as a supplementary item. The guidelines do not provide any specific, detailed solutions to the design of a national park entrance. Devising such solutions is part of the normal planning and construction process, with the guidelines providing a general framework. Among the components of the entire process are: an inventory and analysis of existing conditions; a general plan and a specific proposal for the new entrance; construction; and management. It is important to consider the management stage throughout the entire process in order to enable suitable management and maintenance of the finished entrance.

Such a project can be organized in a variety of ways. The Swedish Environmental Protection Agency and the relevant county administrative board should jointly devise an organizational structure that is suitable for each project.

Among the parties involved in such a project in varying degree are the Swedish Environmental Protection Agency, the relevant county administrative board, consultants, municipalities, other public authorities, and the local business community. The Environmental Protection Agency has the overall responsibility for planning and co-ordination, but some or all aspects of the project may be relegated to the park manager.

Riktlinjer för entréer till Sveriges nationalparker

Inledning

För friluftslivet i nationalparker är det av grundläggande betydelse att det finns fungerande entréer, dvs. platser dit man lätt kan hitta och ha som utgångspunkt för sitt besök. Upplevelsen av nationalparken påverkas starkt av det första intrycket vid angoringspunkten. En väl utformad entréplats kan ge positiva förväntningar och öka utbytet av besöket. En väl utformad entréplats lyckas ”inspirera, instruera och informera”¹ nationalparkens besökare. Om vi ska höja kvaliteten för besökare till nationalparkerna är åtgärder för att förbättra entréerna det kanske mest effektiva och angelägna. Väl fungerande entréplatser kan också ha stor betydelse för utveckling av turism och för lokalt och regionalt företagande.

Nationalparkerna utgör en viktig del i den svenska naturvården. De representerar de mest skyddsvärda landskapstyper som finns i landet. Nationalparkernas roll som flaggskepp för all skyddad natur är viktig att tydliggöra. Det finns anledning att lyfta fram nationalparkernas status och höga symboliska värde när anläggningar planeras i och invid nationalparkerna. Nationalparken som begrepp och identitet bör stärkas. Nationalparksentré-

¹ Thorbjörn Andersson, SWECO FFNS Arkitekter AB, vid seminarium om nationalparksentréer 0050914

ernas fysiska utformning är en viktig del i byggandet av de svenska nationalparkernas gemensamma identitet.

Varje nationalpark är unik. Landskapets förutsättningar på platsen och dess karaktärsdrag måste vara utgångspunkten för allt som byggs och anläggs i och invid nationalparken. Nationalparksentréerna ska utformas på ett sådant sätt att landskapets unika karaktär respekteras och tydliggörs för alla besökare. Det är statens uppgift att såväl värna och vårda naturen i nationalparker som visa den för besökarna. För många besökare begränsas nationalparksbesöket till entréplatsen och dess närområde. Det är därför viktigt att inom det området kunna visa nationalparkens karaktäristiska särdrag.

Förutsättningarna för att utforma entréplatser varierar mellan landets olika nationalparker. Landskapets egenskaper skiftar men också "infrastrukturen" vid parken skiljer sig åt (se sid 18 och 20). I flertalet av de 28 parkerna leder allmän bilväg till en eller flera befintliga entréplatser vid eller nära nationalparksgränsen. I andra parker leder allmän väg in i parken till en eller flera entréplatser. Några parker saknar helt bilväg till gränsen. Här kan entréplatser behöva anläggas invid allmän väg även om detta är ett stycke från nationalparken. Öar är en fjärde typ med speciella förutsättningar där frågan om entréplats på fastlandet kan behöva utredas.

Entréplatsens läge i förhållande till befintliga eller nya allmänna kommunikationer är av stor betydelse. Detta bör belysas redan i analyskedet. Utformning av nationalparksentréer omfattar såväl placering av entrén på en lämplig plats i landskapet som organisation av funktioner och ytor inom entréplatsen och gestaltning av byggda föremål och anläggningar.

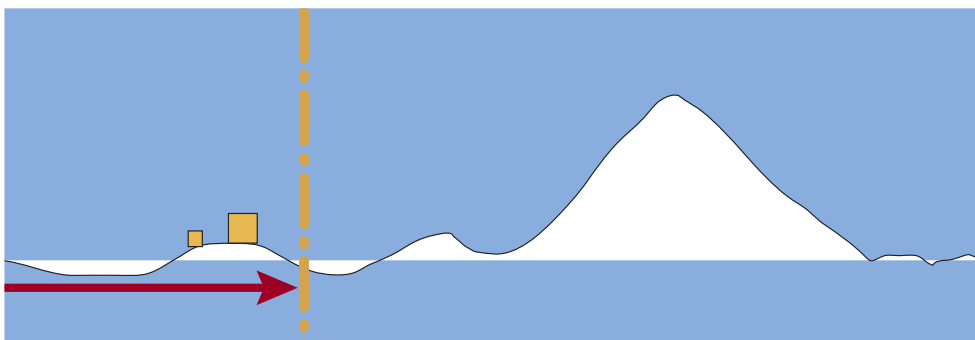
Förvaltningen av nationalparksentréerna spelar stor roll för hur de uppfattas av besökarna. Det är viktigt med ett helhetstänkande över tiden så att de kvaliteter som skapas vid nybyggnation / ombyggnation bibehålls och utvecklas under senare skeden. Riktlinjerna omfattar därför även ett avsnitt om genomförande och förvaltning.

Syfte

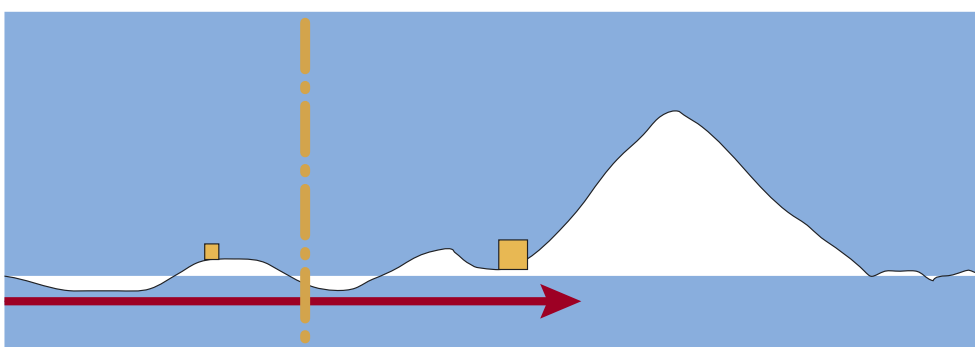
Riktlinjerna syftar till att skapa entréplatser som är attraktiva för besökare av olika kategorier genom att ange principer för hur entréer till nationalparker bör utformas och fungera samt hur befintliga entréer kan inventeras och analyseras.

Målgrupp

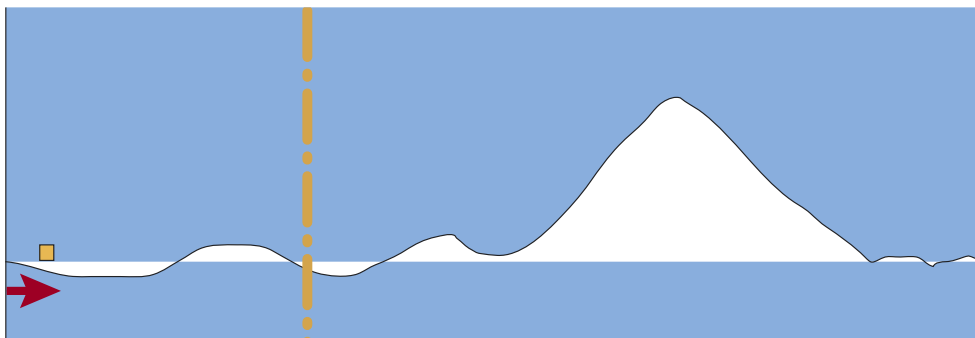
Riktlinjerna vänder sig i första hand till de som kommer att delta i planering och förvaltning av entréer till Sveriges nationalparker. Det kan gälla tjänstemän i offentlig förvaltning likväl som inhyrda konsulter. Förhoppningen är att de även ska väcka intresse hos alla som använder våra nationalparker.

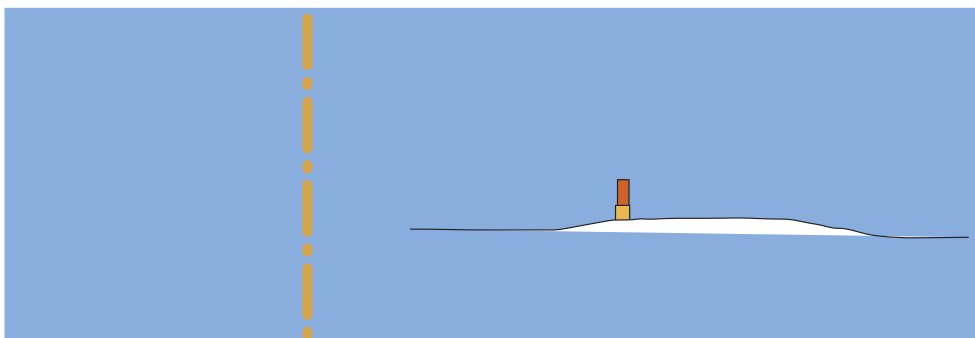
Förutsättningarna för att utforma entréplatser varierar mellan landets olika nationalparker. I flertalet av de 28 parkerna leder allmän bilväg till en eller flera befintliga entréplatser vid eller nära nationalparksgränsen.

I andra parker leder allmän väg in i parken till en eller flera entréplatser.

Några parker saknar helt bilväg till gränsen. Här kan entréplatser behöva anläggas invid allmän väg även om detta är ett stycke från nationalparken.

Öar är en fjärde typ med speciella förutsättningar där frågan om entréplats på fastlandet kan behöva utredas.

Läsanvisning

Riktlinjerna består av en **huvudtext** som utgör själva riktlinjen samt **kommenterande text** med fördjupningar, råd och anvisningar, etc. För att skapa en tydlig struktur i riktlinjerna har dessa ordnats under sju punkter, som var och en belyser en aspekt av utformningen av entréplatsen. 1. Nationalparkernas gemensamma identitet. 2. Den enskilda nationalparkens karaktär. 3. Läget i landskapet. 4. Organisation av entréplatsen. 5. Arkitektur och gestaltning. 6. Information. 7. Övriga funktioner.

De två första är av överordnad karaktär och behandlar förhållandet mellan en gemensam identitet för de svenska nationalparkerna och den enskilda parkens unika karaktär.

Punkt 3-5 behandlar frågeställningar som är relevanta i varje fysisk planeringssituation. Var ska entréplatsen placeras? Hur ska entréplatsen organiseras? Hur ska besökaren röra sig på sin väg från bilen till naturen? Vilka upplevelser ska entréplatsen förmedla? Hur ska det som byggs och anläggs utformas, dvs. vad ska gälla avseende entréplatsens arkitektoniska utformning?

Information till besökarna har ansetts vara en så viktig aspekt att den behandlas under en egen punkt (punkt 6).

Övriga viktiga funktioner som entréplatsen ska tillgodose redovisas under punkt 7.

Till riktlinjerna hör också en **checklista** som utgör stommen till den **analys** och det **program** som ska upprättas inför varje entréprojekt. I checklisten återfinns huvudtexten från varje riktlinje. Där finns sedan utrymme att i det konkreta projektet skriva en analystext som beskriver det befintliga förhållandet på platsen avseende den specifika riktlinjen. Utifrån analysen kan sedan en motsvarande programtext formuleras som kan ligga till grund för

det fortsatta projektet. Genom checklisten blir riktlinjerna ett arbetsredskap som inte bara underlättar arbetet med den enskilda nationalparksentrén. Den underlättar också erfarenhetsinsamling och överföring av kunskap mellan olika entréprojekt.

Begrepp

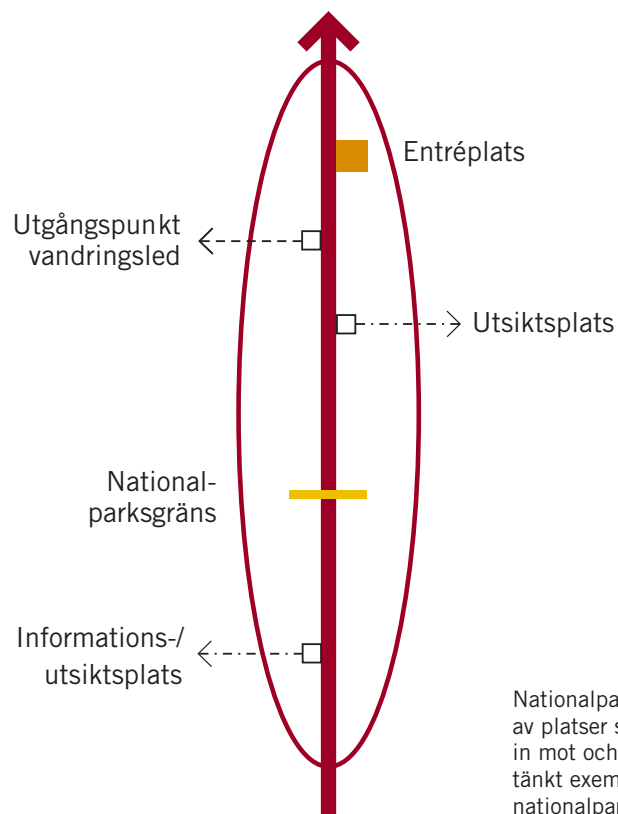
Nationalparksentré omfattar alla de anläggningar som bygger upp den fysiska besöksentrén till en nationalpark.

Entréplats är den enskilda fysisk platsen.

Huvudentré avser den viktigaste entréplatsen i eller invid en nationalpark. Här skall alla de krav som ställs nedan uppfyllas.

Sekundär nationalparksentré avser övriga entréplatser i eller invid en nationalpark. Här skall relevanta krav avseende kommunikation, service och information uppfyllas.

Utsiktsplats / informationsplats / utgångspunkt för vandringsled. Mindre anläggningar för besöksmottagande, ofta invid vägen in mot / i nationalparken.

Nationalparksentréer byggs upp av en sekvens av platser som möter besökaren utmed vägen in mot och in i nationalparken. Bilden visar ett tänkt exempel som måste anpassas till de olika nationalparkernas specifika förutsättningar.

Karta över del av Fulufjällets nationalpark. Nationalparksentrén byggs upp av fyra entréplatser innanför och utanför nationalparksgränsen; utsiktsplatsen utmed vägen(1), nationalparksgränsen(2) huvudentréplatsen med naturum(3), och den sekundära nationalparksentrén vid Gördalen(4).

1. Nationalparkernas gemensamma identitet

Ett syfte med gemensamma riktlinjer för entréplatserna till alla Sveriges nationalparker är att säkerställa en hög kvalitet på upplevelsen redan vid entrén och att stärka nationalparksidentiteten. Det ska med andra ord redan vid entréplatsen vara tydligt för besökaren att hon har kommit till en nationalpark.

1.1 Nationalparksentrén ska i alla delar utformas med högsta kvalitet. Till detta hör också att alla anlagda/byggda delar inom entréplatsen präglas av en hög arkitektonisk kvalitet.

Inom nationalparksentrén ska även tekniska anläggningar som vägar, vägskyltar, ledningar, ledningsstolpar etc. ägnas särskild omsorg.²

1.2 Nationalparksentrén ska präglas av långsiktigt hållbara lösningar. Detta gäller såväl utformning som material och utförande.³

1.3 Nationalparksentrén ska utformas på ett sådant sätt att nationalparksidentiteten blir tydlig för alla besökare.

Den för nationalparkerna gemensamma identiteten byggs upp av:

- En gemensam symbol, unik för Sveriges nationalparker. Symbolen ska användas på informationsskyltar inom entréområdet.⁴
- En gemensam grafisk profil som används inom nationalparkerna.⁵
- En gemensam standard för utformning av skyltar och skyltställ.⁶
- En gemensam markering där man passerar nationalparksgränsen vid viktiga infarter och en speciell nationalparksmarkör⁷ som kopplar externa entrédelar till nationalparken. Dessa förses med nationalparkssymbolen.

² Övriga tekniska anläggningar som vägar, vägskyltar, ledningar, ledningsstolpar etc planeras i samråd med berörda myndigheter.

³ Alla lösningar ska följa den nationella miljöpolicyen för förvaltning av skyddade områden (arbetet med policyen pågår).

⁴ Symbolen bör utformas genom inbjuden formgivningstävling. Formgivningstävling med jury är en ofta använd metod för att säkerställa hög kvalitet. Samordning bör ske med utformning av den grafiska profilen. Symbolen ska även användas på tryckt informationsmaterial och på nationalparkens hemsida. I samband med tävlingen tar verket även ställning till om den nya symbolen helt eller delvis skall ersätta snöstjärnan i gränsmarkeringar till nationalparkerna och om den nya symbolen helt eller delvis skall ersätta befintliga symboler för enskilda nationalparker.

⁵ Den grafiska profilen som bör utformas genom inbjuden formgivningstävling bör tillämpas även på tryckt informationsmaterial och på nationalparkernas hemsidor.

⁶ Ett program som anger standard för skyltar och skyltställ utarbetas. Viktiga frågor att beskriva är skyltarnas storlek, höjd, bakgrundsfärg, typsnitt och principer för placering.

⁷ Nationalparksmarkören är en fristående byggd symbol (pelare, hugget stenblock, stålskiva.) som bär nationalparkssymbolen. En gemensam nationalparksstandard för nationalparksmarkören och gränsmarkeringen för viktiga infarter utformas genom inbjuden formgivningstävling.

Nationalparksentrén ska utformas så att nationalparksidentiteten blir tydlig för alla besökare. En ny grafisk profil med en symbol för sveriges nationalparker kommer att utarbetas. Skyltar och skyltställ ska få en enhetlig design. Dessutom kommer en typ av fristående markör som signalerar nationalpark att utformas. Bilderna ovan visar inte den tänkta standarden utan är exempel från Fulufjället där ett program för motsvarande byggdelar togs fram.

2. Den enskilda nationalparkens karaktär

För många nationalparksbesökare blir entréplatsen och vägen dit den enda upplevelsen av nationalparken. För andra är entréplatsen det ställe där man får en första presentation av nationalparken. Det är därför viktigt att entréplatsen lyckas förmedla upplevelser av det som är nationalparkens unika karaktär. Det finns ingen motsättning i att uppfylla det som sägs under 1.3 om nationalparkernas gemensamma identitet, den fastställda formen och att samtidigt låta entréplatsen präglas av landskapet. Det kan gälla det som byggs och som inte ingår i den gemensamma nationalparksidentiteten, men det gäller framför allt att naturen i sig präglar upplevelsen på entréplatsen.

2.1 På entréplatsen bör besökaren kunna få klart för sig syftet med nationalparken. Syftet med varje enskild nationalpark ska lyftas fram i analyskedet som utgångspunkt för det vidare arbetet med program och förslag till åtgärder. Programmet bör dessutom redovisa besökarkategorier / målgrupper vid den specifika nationalparken samt vilka upplevelser som entréplatsen skall förmedla.

2.2 Den enskilda nationalparkens särdrag och karaktär ska präglade entréplatsens utformning. Nationalparkens speciella karaktär uppmärksammas i analys- och programarbete som genomförs enligt bilaga innan förslag till åtgärder upprättas. De konkreta åtgärderna måste anpassas till platsens förutsättningar. Det kan gälla att genom direktkontakt eller utblickar ge besökaren en känsla av landskapets och naturens huvudkaraktär. Det kan också vara att entréplatsens utformning medverkar till att berätta något om nationalparkens kultur- och naturhistoria och att besökaren på entréplatsen kan komma i kontakt med nationalparkens geologi, flora och fauna.

3. Läget i landskapet

Entréplatsens läge, dess placering i landskapet avgör vilken upplevelse av nationalparken besökaren kan få på väg till och vid nationalparksentrén. Samtidigt är läget avgörande för vilket intrång entréplatsen gör i nationalparken.

3.1 Till varje nationalpark ska det finnas en tydlig och lättillgänglig huvudentréplats i nationalparken eller utmed väg in till nationalparken. En av flera utgångspunkter för lokaliseringen bör vara uppmätta och bedömda besöksströmmar. I många nationalparker finns redan etablerade entréplatser. Det är nödvändigt att ta ställning till om dessa ska bevaras, utvecklas eller ersättas. Detta bör ske utifrån en analys av entréplatsen och ett program för vad den ska förmedla.

3.2 Nationalparksentréns läge bör väljas så att besökare på platsen eller på väg dit kan uppleva något av det som är nationalparkens typiska karaktär. Huvudentréplatsens läge skall i första hand väljas så att den inom närområdet, via lättillgängliga leder och/eller genom visuell kontakt, kan erbjuda besökaren för nationalparken typiska naturupplevelser. Sträva efter ett läge som har något att berätta om nationalparkens natur.

Vägen in mot nationalparksentrén bör utnyttjas för att erbjuda besökaren upplevelser av nationalparken. På väg in mot Fulufjällets nationalpark med utsiktsplats Fulufjället i förgrunden, redan här utanför nationalparksgränsen ser besökaren Fulufjällets karaktäristiska plåtåform.

Möjlighet till utblickar och stopp vid särskilt intressanta och strategiska platser bör tas tillvara.

Nationalparksentrén kan byggas upp av flera fysiskt åtskilda platser (utsiktsplats, nationalparksgräns, huvudentréplats och sekundära entréplatser). Nationalparkernas skilda förutsättningar vad gäller landskap och befintlig infrastruktur i form av vägar mm ger olika entrélösningar i olika nationalparker.

3.3 Vägen in mot nationalparksentrén bör utnyttjas för att erbjuda besökaren upplevelser av nationalparken. De huvudvägar som leder besökare in mot och i förekommande fall genom nationalparken ska ägnas särskild omsorg. Förhållandena varierar mellan olika nationalparker (se även punkt 1. *Nationalparkernas gemensamma identitet*). Hur landskapet uppfattas från vägen ska uppmärksammas liksom hur vägen uppfattas från det omgivande landskapet. Möjligheten till utblickar och stopp vid särskilt intressanta och strategiska platser bör tas tillvara. Det kan gälla utsiktsplatser och platser lämpliga som startpunkt för vandringar.

Där viktiga entrévägar passerar nationalparksgränsen markeras detta enligt standard för den gemensamma nationalparksidentiteten.⁸

3.4 Allmänna kommunikationer kan påverka placeringen av en entréplats. Befintliga allmänna kommunikationer ska dokumenteras i analyskedet och behovet av eventuella nya kommunikationer bör beskrivas och kommuniceras med berörd myndighet i programskedet.

⁸ Samordning skall ske med Vägverket och berörda markägare vad gäller placering av skyltar och andra anläggningar utmed allmän väg.

4. Organisation av entréplatsen

På den valda entréplatsen kan besökaren komma i kontakt med nationalparkens natur, men här ska också olika funktioner lösas: anläggningar för parkering, platser för informationsskyltar, lägen för eventuella byggnader etc. Hur detta utformas påverkar hur besökaren rör sig på platsen och därmed upplevelsen av entréplatsen och nationalparken.

4.1 Entréplatsen ska förmedla ett positivt första intryck av nationalparken.

4.2 Entréplatsen ska utformas så att besökare med olika förväntningar och förkunskaper inspireras och får en positiv personlig upplevelse med sig från besöket i nationalparken.

4.3 Entréplatsen ska lösa de funktionella krav som besökare kan ställa i samband med besöket till nationalparken. Detta ska göras utan att anläggningarna tar över intrycket av platsen.

4.4 Entréplatsen ska präglas av tydlighet och orienterbarhet. Att skapa en tydlig centralpunkt på entréplatsen kan vara ett sätt att underlätta orientering på platsen. Tydligt utformade gränser mellan det anlagda/byggda och naturen kan också vara en hjälp för att förtydliga entréplatsen och förstärka upplevelsen av naturen.

4.5 Eventuellt naturum bör på lämpligt sätt integreras vid entrén, normalt sker detta i anslutning till huvudentréplatsen.⁹

Naturums roll som mottagningsplats för besökare bör uppmärksammas. Bemanning av naturum är särskilt viktigt i detta avseende.

4.6 Entréplatsen ska organiseras så att besökarens väg till naturen regisseras på ett genomtänkt sätt. Visuella intryck och ljudupplevelser ska särskilt uppmärksammas. Besökarens rörelse från ankomsten bör beskrivas i analys och programarbetet. Utformningen kan sedan utgå från hur besökaren rör sig mellan olika delar av entréområdet, t.ex. från parkeringsplats, via gångvägar till närområde intill informationsplats/byggnader, etc. Vid gestaltningen bör särskilt gränserna mellan de olika delområdena studeras. Bygghandlingar utformas till i vilken omgivning de används.

⁹ Närmare hantering av frågor kring naturum finns i Naturvårdsverkets rapport 5376 "Naturum i Sverige – nationella riktlinjer".

4.7 Tillgänglighet för alla ska gälla för huvudentrén och dess närområde.¹⁰

God tillgänglighet är en demokratifråga. Nationalparksentrén ska vara utformad så att den blir tillgänglig för alla medborgare. Detta kan innebära särskilda lösningar för att underlätta för funktionshindrade och att väsentlig information finns på lätt svenska och flera språk. Det ska där det är möjligt gå att komma i kontakt med för platsen karaktäristisk natur även för funktionshindrade, t.ex. via handikappanpassad stig, ljud-, känsel- och doftupplevelser.

Entréplatsen ska organiseras så att besökarens väg till naturen regisseras på ett genomtänkt sätt. Vid huvudentréplatsen i Fulufjällets nationalpark lämnar besökare bilen (1), passerar bron över bäcken som är en tydlig gräns in mot den mer ostörda naturen (2), ser den tydliga orienteringstavlan vid samlingsplatsen (3), leds av markbeläggningen in mot naturum (4) eller vidare ut på leden mot Njupeskärsfallet (5). (Se översiktbilder på s. 24-25).

¹⁰ Tillgängligheten betonas av regeringen i konceptet "design för alla", prop. 1999/2000:79, Skr. 2002/03:25. PBL ställer krav för funktionshindrade vid om- och nybyggnad, liksom för att undanröja "enkelt avhjälpta hinder". Det är viktigt att göra det möjligt för besökare att redan innan besöket få information om vilka delar som är handikappanpassade.

- 1** Parkering ska lokaliseras och utföras så att det visuella intrycket mildras. Parkeringsyta bör dimensioneras för olika säsongsbehov. (Se 7.2).

- 2** Entréplatsen organiseras så att besökarens väg till naturen registreras på ett genomtänkt sätt. (Se 4.6).

- 3** All information vid entréplatsen ska vara tillgänglig och anpassas efter olika besökargrupperns behov. (Se 6.1).

- 4** Naturum integreras vid entrén och fungerar som motagningsplats för besökarna. (Se 4.5).

- 5** Vägen, stigen, leden som mål ska uppmärksammas. (Se 6.4).

5. Arkitektur och gestaltning

Utformningen av det anlagda och byggda på entréplatsen spelar stor roll för upplevelsen av nationalparksentrén och därmed av nationalparken. Det gäller inte bara byggnader utan även markanläggningar och all utrustning som placeras på platsen: staket, räcken, sittplatser etc. På befintliga entréplatser kan frågan om god arkitektur även handla om att reducera, ta bort eller ersätta byggda delar.

5.1 Nationalparksentréerna ska präglas av en arkitektonisk utformning av hög klass. Nationalparksentrén ska liksom andra offentliga anläggningar ha höga ambitioner när det gäller kvalitet inom arkitektur, formgivning och design.¹¹ Arkitekt / landskapsarkitekt med relevant kompetens och erfarenhet bör användas vid utformning av alla viktiga byggnader och platser inom nationalparken. Utformning ska ta hänsyn till framtida skötsel och underhåll av entréerna.

5.2 Utformning ska följa standard för det som är gemensamt för alla nationalparksentréer. Skyltar och skyltställ utformas enligt standard för nationalparker (se även punkt 1. Nationalparkernas gemensamma identitet).

5.3 Övrig anläggning och byggnation anpassas till den enskilda nationalparkens specifika situation. Genom att skilja gestaltningen av det byggda från omgivande natur förtydligas naturens karaktär. Gränser mellan det anlagda/ byggda och det orörda inom entréplatserna kan förtydligas genom materialval och detaljutformning (se även punkt 2. Den enskilda nationalparkens karaktär).

All anläggning och byggnation inom nationalparker (även markbyggnad och utvändigt utrustning i form av skyltar, möbler etc) ska projekteras i enlighet med dessa riktlinjer.

¹¹ Prop. 1997/98:117, Skr. 2002/03:129. Formgivningstävling med auktoriserad jury är en ofta använd metod för att säkerställa hög arkitektonisk kvalitet. Sådana tävlingar arrangeras med hjälp av Sveriges Arkitekter.

Hornborgasjöns naturum, White arkitekter.

Naturum Store Mosse, White arkitekter.

6. Information

Informationsbehovet vid nationalparksentréer består dels av orienterande information för att vägleda besökare till och inom området (besökarens behov av att hitta till och i området), dels fördjupad information om själva nationalparken och dess natur- och kulturvärden, dvs. det som rymms inom begreppet naturvägledning (information som syftar till att öka besökarens förståelse för en miljö och dess värden).

Vägvisande information ges med hjälp av fast skyltning. Hit räknas vägsyltning till nationalparksentrén, markering av nationalparksgränsen och skyltning till olika anläggningar inom nationalparksentréområdet (parkering, toaletter, naturstigar etc).

6.1 All information (såväl vägvisande som naturvägledande) vid nationalparksentréer ska göras lätt tillgänglig för alla och anpassas efter olika besökargrupperns behov.

Fast skyltning bör placeras på ett väl genomtänkt sätt så att informationen har ett naturligt samband med besökarens rörelse på entréplatsen och till den omgivande naturen.

6.2 Inom entréområdet bör plats för bemannad naturvägledning planeras (t.ex. plats för information till grupper utomhus).

6.3 Övrig naturvägledning inom entréområdet ska tillhandahållas med hjälp av fast skyltning och genom att bereda plats för informationsfoldrar. Även annan modern teknik för naturvägledning kan användas. Information skall hållas kortfattad där så är möjligt. Besökaren bör uppfatta att hon får veta det hon vill veta och inte allt vad avsändaren vill berätta.

6.4 Platser och leder bör namnges. Vägen, leden, stigen som mål med egen identitet skall uppmärksammas.¹²

6.5 Samordning bör ske med den lokala turistnäringen vad gäller annan information om service och andra besöksmål i närområdet.

¹² Genom att en led/stig får ett namn så får den ett egenvärde som i sig kan bli en målpunkt för ett besök.

Fast skyltning bör placeras på ett väl genomtänkt sätt så att informationen har ett naturligt samband med besökarens rörelse på entréplatsen och till den omgivande naturen. Platser och leder bör namnges. Vägen, leden, stigen som mål med egen identitet skall uppmärksammas.

Information skall göras lättillgänglig för alla och anpassas efter olika besökargrupperns behov såväl vid entréplatserna som vid informationspunkter till nationalparken. De huvudvägar som leder in mot nationalparken ska ägnas särskild omsorg.

7. Övriga funktioner

Nationalparksentrén är den naturliga platsen för att erbjuda besökare service av olika slag. Graden av service behöver anpassas till besökarmängder, målgrupper etc.

7.1 Program för den enskilda entréplatsens funktioner upprättas med hjälp av checklista (se bilaga 1).

7.2 Parkering ska lokaliseras och utföras så att det visuella intrycket mildras. Parkeringsyta bör dimensioneras för olika säsongsbehov. Intrycket av en outnyttjad yta under lågsäsong bör uppmärksammas. Parkeringsyta bör vara väl avgränsad från omgivningen med för platsen lämpligt material och utformning. Hänsyn ska även tas till säkerhetsaspekter. Vid parkering bör orienteringstavla som orienterar besökaren på platsen finnas. Särskilt markerad handikapparkeringsplats ska finnas.

7.3 Sittplatser utomhus ska finnas i anslutning till entréområdet. Möjligheten att anordna regnskyddade platser inom entréområdet bör alltid utredas.

7.4 Anordningar för sophantering ska så långt möjligt bygga på sortering av avfallet. Lösningar anpassas till de lokala förordningar som gäller på platsen. Anordningar för sophantering, inklusive papperskorgar skall samordnas med övrig utformning på platsen.

7.5 Allmän toalett med hög kvalitet ska finnas på huvudentréplatsen. Toalett ska vara tillgänglig oberoende av öppettider hos ev naturum eller serveringar. Toalettlösning anpassas till lokala förhållanden och utformas samordnat med övriga anläggningar på platsen. Om möjligt ska vattentoalett användas.

7.6 För servering och andra serviceinrättningar som drivs på entreprenad inom entréområdet gäller riktlinjerna på samma sätt som för övriga delar av entréområdet.

7.7 Samordning med andra aktörer.

I analyskedet bör frågan om andra aktörers behov utredas. Det kan t.ex gälla behov av samlingsytor för större grupper, startpunkt för guidade turer m.m. Hit hör också samordning med andra aktörers behov av att ge information, se punkt 6.5.

Allmän toalett med hög kvalitet ska finnas på huvudentréplatsen. Toalettlösning anpassas till lokala förhållanden och utformas samordnat med övriga anläggningar på platsen. Exempel från Fulufjället.

Parkering ska lokaliseras och utföras så att det visuella intrycket mildras. Parkeringsytan bör vara väl avgränsad från omgivningen med för platsen lämpligt material och utformning. Exempel från Fulufjället.

Genomförande och förvaltning

En ny entré ska behandlas som ett tillägg till skötselplanen. Naturvårdsverket fastställer och beslutar om ändringar i skötselplaner för nationalparker. Länsstyrelsen är förvaltare och ansvarar för förvaltningen av nationalparker inom respektive län med vissa undantag, (se Nationalparksförordningen (1987:938) §3). Förvaltningen görs utifrån vad som står i skötselplanen.

Projektgenomförande

Riktlinjerna ger ingen specifik lösning på hur den enskilda nationalparksentrén skall utformas i detalj. Detta måste ske i en normal gestaltnings- och byggprocess där riktlinjerna utgör ett underlag för utformningen av entréplatsen.

Ett projekt följer normalt en kronologisk arbetsordning som kan beskrivas i sex skeden: inventering/analys, program, förslagshandling, projektering, byggnation och förvaltning.

I inledningen av varje projekt bör ett program formuleras för den specifika nationalparksentrén. Programmet ska beskriva vad som ska göras och var (men inte hur). Programmet bygger på att en analys av plats och behov tagits fram. Detta förutsätter i sin tur att befintliga förhållanden inventerats på plats, med hjälp av kartor, övriga dokument etc.

För att underlätta arbetet med analys och program har ett hjälpmedel i form av en checklista utarbetats, (se bilaga 1).

I checklistan återfinns huvudtexten från varje riktlinje och där finns sedan utrymme att skriva en analystext som beskriver det befintliga förhållandet på platsen för den specifika riktlinjen. Utifrån analysen kan sedan en motsvarande programtext formuleras som kan ligga till grund för det fortsatta projektet. I programmet är det nödvändigt att uppmärksamma de konsekvenser för förvaltningen som projektet kommer att medföra.

I förslagshandlingsskedet utarbetas arkitekt-/ landskapsarkitektritningar som visar hur programmet kan lösas. De olika entréplatsernas disposition ska framgå med olika ytor och byggda delars utseende skall redovisas. Normalt redovisas detta på planritningar i skala 1:400 – 1:200 och detaljritningar i skala 1:50 – 1:20. Kompletterande illustrationer som redovisar förslaget kan också medfölja förslagshandlingen. Förslagshandlingen ska vara kalkylerbar, dvs. det ska vara möjligt att ta fram en hållbar kostnadsberäkning utifrån handlingen. Förslagshandlingen ska också kunna utgöra underlag för beslut om utförande.

I projekteringsskedet utarbetas förfrågningsunderlag för upphandling av bygg- och anläggningsentreprenör samt bygghandling för utförandet av entreprenaden.

Det är angeläget att under planerings- och byggprocessen kontinuerligt stämma av planerade åtgärder mot riktlinjerna. Detta bör ske både i program-, förslags- och bygghandlingsskedena.

På samma sätt är det angeläget att efter varje projekt utvärdera riktlinjerna så att nyvunna erfarenheter kan påverka riktlinjerna inför kommande projekt. Erfarenheter av entréprojekten ska komma Naturvårdsverket till del.

Ett schema för genomförande och förvaltning beskrivs nedan. En mer detaljerad beskrivning av genomförandeprocessen finns i bilaga 2.

Inventering	Analys	Program	Förslags-handling	Projektering	Byggnation	Förvaltning
Inventera befintliga förhållanden på plats, checklista för riktlinjerna som grund.	Analys av hur det ser ut på plats, diskussion med berörda parter, checklista med riktlinjer som grund.	Program som beskriver vad man ska göra, utgår från analysen. Ändring av skötselplan.	Ritningar som visar förslag till åtgärder. Kartor, kalkyl. Beslut om åtgärder. Ansökan om bygglov och ev dispenser hos kommun, vägverk m.fl.	Framtagande av bygghandlingar. Framtagande av bygghandlingar.		Uppföljning av projektet. Skötsel av entréer.

Rollfördelning i genomförandet

Ett projekt kan organiseras på olika sätt. Naturvårdsverket och Länsstyrelsen bör gemensamt komma fram till en ändamålsenlig organisation för respektive projekt. Grundprincipen för ett projekt är dock den som beskrivs nedan:

Entréprojektet involverar Naturvårdsverket, länsstyrelsen samt olika konsulter. Naturvårdsverket planerar och samordnar entréprojektet med avseende på analys och programskrivning samt tar fram förslag till utformning av nationalparksentréer i samråd med berörd förvaltare. Hela eller delar av detta arbete kan uppdras till förvaltaren.

I processen bör även andra aktörer involveras (kommun, andra myndigheter, Vägverket, turistnäring, markägare m.fl).

När programmet är förankrat och fastställt beslutar Naturvårdsverket om ett tillägg till skötselplanen med framtaget program som grund.

När skötselplanen är kompletterad och förslagshandling upprättad övergår projektet som en naturlig del i den fortsatta förvaltningen. Förvaltaren ansvarar för projekteringen och genomförandet av entréupprustningen i samråd med Naturvårdsverket.

Projektorganisationen sätts samman med bred kompetens (t.ex arkitekt, landskapsarkitekt, informatör, biolog, förvaltare). Naturvårdsverket och berörd förvaltare ingår i projektorganisationen.

Konsulter och andra utanför berörda myndigheter kan engageras i olika delar av entréprojektet.¹³ Under analys-, program- och förslagshandlingsskedena gäller det vanligtvis landskapsarkitekter och arkitekter. I projekteringskedet kan det även gälla olika tekniska konsulter (t.ex el-, VA-, och byggkonstruktör).

¹³ I programskedet av projektet kan t ex fokusgrupper engageras för att se till att projektet skapar det som målgruppen/besökaren anser är viktigt.

BILAGA 1: Checklista för inventering, analys och program

Till riktlinjer för entréer till nationalparker hör också den här checklistan för analys och program som ska upprättas inom varje entréprojekt. I checklistan återfinns huvudtexten från varje riktlinje och där finns sedan utrymme att i det konkreta projektet skriva en analystext som beskriver det befintliga förhållandet på platsen avseende den specifika riktlinjen.

3. Läget i landskapet		
Riktlinje	Analys	Program
3.1 Till varje nationalpark skall finnas minst en tydlig och lätt tillgänglig huvudentréplats i nationalparken eller utmed väg, in till nationalparken.	Huvudentréplats saknas.	Entréplatsen xx utvecklas till huvudentréplats.
<p>3.2 Nationalparksentréns läge bör väljas så att besökare på platsen eller på väg dit, kan uppleva något av det som är nationalparkens typiska karaktär. Huvudentréplatsens läge skall i första hand väljas så att den inom närområdet, via lättillgängliga leder och/eller genom visuell kontakt, kan erbjuda besökaren för nationalparken typiska naturupplevelser.</p> <p>Nationalparksentrén kan byggas upp av flera fysiskt åtskilda platser (utsiktsplats, nationalparksgräns, huvudentréplats och sekundära entréplatser).</p> <p>Nationalparkernas skilda förutsättningar vad gäller landskap och befintlig infrastruktur i form av vägar m.m. ger olika entrélösningar i olika nationalparker.</p>	<p>Nationalparksentrén består av fyra mindre entréplatser. Samtliga ligger utmed allmänna vägar och alla ligger inom 1 km från nationalparksgränsen.</p> <p>Vid två av entréplatserna (xx) får besökaren god kontakt med det typiska myrlandskapet. Vid de två andra (xx) saknas sådan kontakt.</p>	<p>Tre av de fyra befintliga entréplatserna utvecklas. Därutöver skapas en utsiktsplats vid xx. Entréplatsen vid xx flyttas till nytt läge. Två alternativa platser utreds vidare i enlighet med riktlinjerna.</p> <p>Vid xx ska särskilt utblickarna mot xx tas tillvara. Myrmarken vid xx får inte påverkas av den nya anläggningen, men möjligheten för besökare att gå i kanten av myren bör tas tillvara.</p>

Utifrån analysen kan sedan en motsvarande programtext formuleras som kan ligga till grund för det fortsatta projektet. Genom checklistan blir riktlinjerna ett arbetsredskap som underlättar arbetet med den enskilda nationalparksentrén. Den underlättar erfarenhetsinsamling och överföring av kunskap mellan olika entréprojekt.

Här redovisas ett exempel på en sida ur ett tänkt projekt med analys och programtext ifylld i dokumentet. Tanken är att till riktlinjerna bifoga checklistan som ett digitalt dokument där riktlinjetexten finns ifylld och där det finns möjlighet att skriva analys och programtext.

Fortsättning checklista		
Riktlinje	Analys	Program
<p>3.3 Vägen in mot nationalparken bör uppmärksammas för att erbjuda besökaren upplevelser av nationalparken.</p> <p>De huvudvägar som leder besökaren in mot och i förekommande fall genom nationalparken ska ägnas särskild omsorg. Förhållanden varierar mellan olika nationalparker (se även punkt 1 Nationalparkernas gemensamma identitet). Hur landskapet uppfattas från vägen ska uppmärksammas liksom hur vägen uppfattas från det omgivande landskapet. Möjligheten till utblickar och stopp vid för besökaren särskilt intressanta och strategiska platser bör tas tillvara. Det kan gälla utsiktsplatser och platser lämpliga som startpunkt för vandringar.</p> <p>Där viktiga entrévägar passerar nationalparksgränsen markeras detta enligt standard för den gemensamma nationalparksidentiteten.</p>	<p>Vägen in mot nationalparken är väg nr xx. Vägen ger på flera platser goda utblickar mot nationalparken. På tre platser är vägen dragen så att den utgör ett kraftigt störande inslag i landskapsbilden.</p> <p>Stigen mot x-fallet utgår från en mindre p-plats vid xx. En mindre grusväg leder genom parkens södra del till samevistet xx.</p> <p>Nationalparksgränsen är markerad med mindre träskylt utmed väg nr xx. I övrigt inga markeringar vid entréplatserna.</p>	<p>Vägens goda läge för utblickar in mot parken skall utnyttjas. Viss röjning vid xx bör ske. Kompletterande släntplantering för att dölja vägbanken vid xx mot xx bör prövas. En ny vägdragning från norr skulle minska trafikbelastningen genom xx och dessutom kunna ersätta grusvägen genom parken i ett nytt mindre känsligt läge. Alternativa dragningar enligt bilaga 2 bearbetas.</p> <p>Markering av nationalparksgränsen vid xx, xx, xx och xx skall utföras enligt standard.</p>
<p>3.4 Allmänna kommunikationer kan påverka placeringen av en entréplats. Befintliga allmänna kommunikationer ska dokumenteras i analyskedet och behovet av eventuella nya kommunikationer bör beskrivas och kommuniceras med berörd myndighet i programskedet.</p>	<p>Buss nr x från x-stad passerar nationalparken vid x. Inga övriga kommunikationer finns i parken närområde.</p>	<p>En omläggning av bussens körväg och nytt hållplatsläge vid xx bör utredas för att förbättra möjligheten att nå nationalparken med allmänna kommunikationer. Kontakt ska tas med xx-trafik och xx kommun.</p>

BILAGA 2: Projektgenomförande

Inventering – analys	Program	Förslagshandling
<p>VAD? Genomgång av underlag Syfte Skötselplan Kartmaterial Flygbilder etc.</p> <p>Diskussion med förvaltare och lokala myndigheter.</p> <p>Inventering och analys på plats utifrån riktlinjernas "Checklista för analys och program". Analys dokumenteras skriftligt i "Checklista för analys och program" och förankras i projektgruppen.</p>	<p>VAD? Programskrivning enligt Checklista för analys och program. Program utgår från dokumenterad analys.</p> <p>Program dokumenteras skriftligt i "Checklista för analys och program" och förankras i projektgruppen.</p> <p>Dokumentation, kompletterande inmätning och avvägning av befintliga förhållanden på platser som ska åtgärdas enligt program.</p> <p>Arbete med revidering av skötselplan kan påbörjas när programarbete är klart.</p>	<p>VAD? Ritningar som förklarar förslag till åtgärder:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Översikt som visar placering av entréplatser och vägar till entréplatserna. - Planritningar över de olika platser som ska åtgärdas skala 1:400/1:200. - Typdetaljer i lämplig skala. <p>Beskrivning.</p> <p>Avstämning av förslag mot riktlinjer och upprättat program.</p> <p>Kalkyl.</p> <p>Ansökan om bygglov och ev. dispenser hos kommun, Vägverk m.fl.</p>
<p>VEM? Naturvårdsverket, samordnar Förvaltare, Konsulter (landskapsarkitekt, arkitekt) Ev. kommun, RAÄ, Vägverk m.fl.</p> <p>NV:s ansvar kan uppdras åt förvaltaren.</p>	<p>VEM? Naturvårdsverket, samordnar Förvaltare, Konsulter (landskapsarkitekt, arkitekt) Ev. kommun, RAÄ, Vägverk m.fl.</p> <p>NV:s ansvar kan uppdras åt förvaltaren.</p>	<p>VEM? Naturvårdsverket, samordnar Förvaltare, Konsulter (landskapsarkitekt, arkitekt) Kommun, andra myndigheter</p> <p>NV:s ansvar kan uppdras åt förvaltaren.</p>

Projektering	Byggnation	Förvaltning
<p>VAD? Bygghandlingar – planer detaljer beskrivning AF</p> <p>Avstämning av bygghandling mot riktlinjer och program.</p> <p>Upphandling av byggentreprenör.</p>	<p>VAD? Byggnation av markan- läggning, utrustning i form av skyltar etc. och eventuella byggnader.</p>	<p>VAD?</p> <p>Uppföljning av projektet mot riktlinjer och program. Beslut om eventuella kompletterande åtgärder.</p> <p>Komplettering av skötselplan.</p> <p>Erfarenhetsåterföring från projektet till ansvarig för rikt- linjerna hos Naturvårdsverket. Eventuella justeringar / kom- pletteringar av riktlinjerna.</p> <p>Det är viktigt med ett helhets- tänkande över tiden så att de kvaliteter som skapats vid nybyggnation / ombyggnation bibehålls och utvecklas under förvaltningskedet.</p>
<p>VEM? Förvaltare, huvudansvarig Naturvårdsverket Konsulter (t.ex. projekterings- ledning, landskapsarkitekt, arkitekt, tekniska konsulter)</p>	<p>VEM? Förvaltare, huvud- ansvarig Naturvårdsverket Konsulter (t.ex. bygg- ledare) Bygg- och anläggnings- entreprenör</p>	<p>VEM? Förvaltare, huvudansvarig Naturvårdsverket</p>

Olika sätt att genomföra ett projekt: upphandling och tävling.

Vid planering av ett projekt behöver man bestämma vilka olika steg som behöver genomföras och hur dessa ska genomföras. Nedan visas tre olika förslag på hur ett projekt kan genomföras genom upphandling av konsulter för de olika stegen. Konsulternas insats kan organiseras på olika sätt beroende på vilket sätt man väljer.

1. **Hela processen** från inventering till och med projektering upphandlas av en och samma konsult. Inventering, analys och program kan upphandlas mot fast pris om uppgiften kan preciseras i omfattning. Förslagshandling på löpande räkning mot budget kan vara lämpligt att genomföra eftersom det är svårt att lämna anbud med fastpris på ett arbete som ej är definierat vid anbudstillfället. Projektering kan upphandlas mot fast pris eller budgetpris. Därefter upphandlas bygglidare och bygg- och anläggnings-entreprenörer i den omfattning som behövs.

2. **Stegvis upphandling.** I första steget upphandlas analys och programarbete. Utifrån programmet upphandlas sedan förslags- och projekteringsarbete i ny upphandling var och en för sig eller som ett uppdrag. Ersättning följer vad som sägs under punkt 1 men projektering kan handlas upp mot fast pris om det sker efter färdig förslagshandling.
3. **Arkitekt-/ formgivningstävling.** Inventering, analys och program upphandlas separat mot rörlig eller fast ersättning. Utarbetat program utgör underlag för tävling om förslagshandling. Vinnaren i tävlingen erhåller projekteringsuppdraget avseende framtagande av förfrågningsunderlag och bygghandling. Tävling genomförs i enlighet med Svenska Arkitekters riktlinjer. Tävling kan ske som allmän tävling, inbjuden tävling eller parallellt uppdrag. Sveriges arkitekter tillhandahåller hjälp med genomförande av tävlingen.

BILAGA 3:

Beslut om riktlinjer för entréer till
Sveriges nationalparker

SWEDISH ENVIRONMENTAL PROTECTION AGENCY

1 (1)

AVDELNINGSPROTOKOLL
2006-12-01 Nr N 150-06**Riktlinjer för entréer till Sveriges nationalparker**

1 § För friluftslivet i nationalparker är det av grundläggande betydelse att det finns fungerande entréer, d v s platser dit man lätt kan hitta och ha som utgångspunkt för sitt besök. Upplevelsen av en nationalpark präglas starkt av det första intrycket och en väl utformad entré kan ge positiva förväntningar och öka utbytet av besöket i nationalparken.

För att stärka arbetet med att skapa attraktiva entréer har Naturvårdsverket utformat riktlinjer för hur entréer till nationalparker bör utformas och fungera. Syftet med riktlinjerna är att skapa entréplatser som är attraktiva för besökare av olika kategorier genom att ange principer för hur entréer till nationalparker bör utformas och fungera. Riktlinjerna innehåller även principer för hur befintliga entréer kan inventeras och analyseras.

Förslaget till riktlinjer har remissbehandlats och remissammanställning finns.

2 § Naturvårdsverket beslutar att fastställa bilagda riktlinjer för entréer till Sveriges nationalparker.

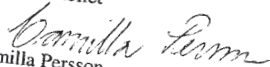
3 § Det tidigare beslutet Prot N 119-06 upphävs.

Beslutande: Björn Risinger, avdelningschef, N

Föredragande: Camilla Persson, avdelningsdirektör, Ns

Deltagare i den slutliga handläggningen: Anna von Sydow, enhetschef, Np
Ingrid Espmark, I-sekretariat

Vid protokollet

Camilla Persson

Justeras

Björn Risinger

Kopia till: Internt (Gd-pärm, Ns, No, Nf, Ni, I-sekr, Rj)

BESÖK: BLEKHOLMSTERRASSEN 36
POST: 106 48 STOCKHOLM
TEL: 08-698 10 00
FAX: 08-20 29 25
E-POST: NATUR@NATURVÅRDSVERKET.SE
INTERNET: WWW.NATURVÅRDSVERKET.SE

Litteraturlista

”Naturum i Sverige – nationella riktlinjer”, Naturvårdsverkets rapport 5376, juni 2006.

”Att skylta skyddad natur – en vägledning om skyltar, foldrar, vägvisning, gränsmarkering och Internet” Naturvårdsverket 2003. ISBN 91-620-1233-9

”Nationalparkerna i Sverige” Naturvårdsverket 2001. ISBN 91-620-1218-5

”Fulufjällets nationalpark” Naturvårdsverket 2002. ISBN 91-620-1227-4

”Värna, Vårda, Visa - ett program för bättre förvaltning och nyttjande av natur-skyddade områden 2005-2015”. Naturvårdsverkets rapport 5410, oktober 2004.

Amerikansk litteratur på ämnena besökare, arkitektur och planering:

”Communicating the National Park Service Mission”, National Park Service USA, 2001. Instruktion till alla anställda inom National Park Service, USA, om hur den gemensamma nationalparksidentiteten byggs och vårdas.

”Serving the Visitor 2004, A Report on Visitors to the National Park System”, National park Service, Visitor Services Project, 2005

”Park and Recreation Structures”, Princeton Architectural Press (1-56898-171-6). Återutgiven handbok från 1938 om amerikansk nationalparksarkitektur.

”Building the National Parks, Historic Landscape Design and Construction”, Linda Flint Mc Clelland, The John Hopkins University Press

”America’s National Park Roads and Parkways”, T Davis, T Crouteau, C Marston, The John Hopkins University Press

”Patterns from the Golden Age of Rustic Design, Park and Recreation Structures from the 1930s”, Albert H Good, Roberts Rinehart Publishers, 2003, (ISBN 1-57098-391-7). Återutgiven handbok från 1930-talet om amerikansk nationalpark-sarkitektur.

”A Sense of Place, Design Guidelines for Yosemite Valley”, National Park Service, USA, 2004. Gestaltningsprogram för Yosemite National Park, USA.

”Renewing Zion”, Kim Sorvig, artikel om Zion i ”Landscape Architecture” 2/2002

”Quiet in the Canyon”, Diane T Liggett, artikel om Zion i ”Sustainability news”, fall/winter 2002

Riktlinjer för entréer till Sveriges nationalparker

RAPPORT 5633

NATURVÅRDSVERKET
ISBN 91-620-5633-6
ISSN 0282-7298

I den här rapporten presenterar Naturvårdsverket riktlinjer för entréer till Sveriges nationalparker. Riktlinjerna syftar bl.a. till att skapa entréplatser som är attraktiva för besökare av olika kategorier genom att ange principer för hur entréer till nationalparker bör utformas och fungera. De syftar också till att stärka nationalparksidentiteten.

Riktlinjerna vänder sig i första hand till de som kommer att delta i planering och förvaltning av entréer till Sveriges nationalparker. Det kan gälla tjänstemän i offentlig förvaltning likväl som inhyrda konsulter. Förhoppningen är att de även ska väcka intresse hos alla som använder våra nationalparker.

Nationalparkerna utgör en viktig del i den svenska naturvården. Friluftslivet är en central del av nationalparkernas syfte, de ska erbjuda möjligheter till rekreation och upplevelser.

Väl fungerande entréer har stor betydelse för hur nationalparker upplevs och hur attraktiva de är för besökare. En väl utformad entré kan ge positiva förväntningar och öka utbytet av besöket.